

ویژگی های نهضت امام خمینی (ره)

پژوهشگر: اعظم رفیعی فر

نهضت از نهض به معنی خیزش و برخاستن و حرکت و آمادگی برای قیام است و واژه انقلاب در اصل از قلب به معنی دگرگونی و تحول و زیرو رو کردن است. این دو واژه در اصطلاح به قیام ها و شورش هایی که موجب واژگونی رژیم گذشته و برپایی نظامی نو به جای آن است، اطلاق می شود.

نهضتها و انقلابها، از نظر چگونگی و محتوایی و درجات شدید و ضعیف و یا شتابنده و دیر پا و همچنین از نظر دگرگونی جهش و ناگهانی و تدریجی و گام به گام ، دینی و غیر دینی دارای انواع گوناگون است. و هر ملتی بر اساس ایده و مسلک خود، انقلاب و نهضت می کند و چگونگی آن رابطه مستقیم با طرز فکر و شیوه آرمانی انسانها دارد. ۱

در اینجا چند مسئله وجود دارد : ۱. مقایسه نهضت امام خمینی (ره) با نهضت مشروطه ، ۲. نقطه آغازین نهضت امام خمینی (ره)

۳. ویژگی انقلاب اسلامی و تفاوت آن با دیگر انقلابها

۱. مقایسه نهضت امام خمینی (ره) با نهضت مشروطیت

اگر بخواهیم انقلاب اسلامی و نهضت مشروطه را مقایسه کنیم، این مقایسه در چند جهت خودش را به نحو بارزی نشان می دهد. نخست مساله رهبری است در انقلاب اسلامی ، رهبری حرکت با یک مرجع تقلید است، در حالی که در مشروطه رهبری اولاً میان علما و غیرعلما پراکنده است و ثانیاً میان علمای ساکن ایران و علمای ساکن عراق دوباره پخش شده است و ثالثاً در راس نهضت یک مرجع تقلیدی که مورد اقبال تمام مردم باشد وجود ندارد. در انقلاب اسلامی ما وحدت بی نظیر رهبری را داریم و در واقع اکثریت مردم به گرد شعاع رهبری حضرت امام جمع می شوند در حالی که در مشروطه اینگونه نیست. نهضت مشروطه یک نهضت صرفاً ضد استبدادی بود. مردم در آغاز مطالبه عدالت خانه داشتند. بعد که حرکت یک مقدار گسترده تر شد از جنبه عدالت خانه تغییر کرد و تبدیل به نهضت در واقع استبدادی شده تا اینکه مطالبه پارلمانی قانون اساسی را داشتند و عده ای از مردم هم به سفارت انگلیسی رفتند و آنجا تحصیل کردند. با اینکه یکی از دو قدرت زمان یعنی روسیه علیه انقلابیون عمل می کرد، انگلیسی ها در کنار انقلابیون عمل می کرد، اما انقلاب اسلامی به لحاظ اهداف هم انقلابی ضد استبدادی و هم ضد استعماری است. هیچ کدام از ابر قدرتها و قدرتهای زمان از انقلاب اسلامی حمایت نکردند، بلکه از رژیم پهلوی حمایت کردند . از همه مهمتر انقلاب اسلامی انقلابی بر پایه ارزشهای اسلامی بود و مطالبه به صورت جدی اسلامی بود. شعار اصلی مردم در جریان انقلاب ، شعار استقلال ، آزادی و جمهوری اسلامی است. استقلال اشاره به نفی وابستگی به بیگانه دارد. آزادی به نفی استبداد و دیکتاتوری حکومت طاغوتی پهلوی اشاره دارد و جمهوری اسلامی به نظامی که تامین کننده آزادی و استقلال بر پایه ارزشهای اسلامی و با اتکای به آرا و حضور و مشارکت جدی مردم است اشاره دارد. مساله دیگری که در مقایسه بین انقلاب اسلامی و مشروطه مهم است ایدئولوژی انقلاب است، که ایدئولوژی های التقاطی در حاشیه قرار دارند و جرات ابراز و اقدام در صحنه عمل ندارند. در نهضت مشروطه ایدئولوژی وارداتی در غالب همان

حکومت مشروطه و خصوصاً در جریان تبیین قانون اساسی اول قبل از متمم، نقش پررنگ و جدی دارد محور مقایسه بعدی مربوط به پس از انقلاب می‌شود. پس از پیروزی انقلاب مشروطه برخی علما کنار رفتند و آنهایی هم که ماندند با هم اختلاف داشتند. در جریان انقلاب اسلامی و پس از پیروزی انقلاب، علما به رهبری حضرت امام در صحنه ماندند و به تحقق اهداف انقلاب اسلامی می‌پرداختند و در تمامی مراحل مردم را تنها نگذاشتند و به قول شهید مطهری انقلاب مشروطه طرحی ناتمام ماند. (۲)

۲. نقطه آغازین نهضت امام خمینی (ره)

نهضت امام خمینی (ره) از سال ۱۳۴۱ هجری شمسی آغاز گردید و در ۱۳۵۷ خورشیدی با کمک مردم ایران به پیروزی رسید.

۲۲- بهمن ۱۳۵۷

مردم نشان دادند در مقابل طاغوت تاب و توان نمی‌آوردند و در برابر رژیم‌های استبدادی هرگز کوتاه نمی‌آیند. با رهبری مدبرانه امام و ایستادگی و مقاومت مردم غیور در برابر رژیم پهلوی سبب شد تا سرانجام در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ به همه زورگویان عالم نشان دادند که هیچ ظلم و ستمی را در حق مظلوم قبول نمی‌کنند و تا آخرین نفس در خط سخنان امام تا نهایت جان ایستادگی می‌کنند.

اولین بیانیه‌ای که امام خمینی برای قیام الهی خودشان نوشته‌اند با این آیه شروع می‌شود: "قل انما اعظمکم بواحدہ ان تقوموا للہ مثنی و فرادی" بگو من فقط به شما یک اندرز می‌دهم که دو دو و به تنهایی برای خدا به پا خیزید؛ ۱-۱، که این مصداقی از اخلاق عملی حضرت علی (ع) است. این آیه مطلع انقلاب اسلامی است. امام به این آیه خیلی دلبستگی داشتند. در آن اوج غربت که ایشان را دستگیر می‌کنند و به او می‌گویند با چه یارانی می‌خواهی به اهدافت برسی و ایشان می‌گویند یاران من در گهواره‌ها هستند، این آیه رامی‌نویسند و آن بیانیه را می‌دهند. ۶

در نهج البلاغه طولانی‌ترین سخنان امام علی علیه السلام در رابطه با راز تداوم انقلاب و رمز شکست آن در خطبه قاصعه (خطبه ی ۲۳۸) آمده است.

امام بیان می‌دارد که تاریخ یک منبع شناخت تجربی است و دارای ضابطه و قانون است و قوانین حاکم بر تاریخ ثابت و تداوم انقلاب در رابطه ی مستقیم با رعایت دقیق این قوانین است. سپس به بیان یک اصل کلی در رابطه با تداوم انقلاب می‌پردازد.

یک اصل کلی در رابطه با تداوم انقلاب

امام علی علیه السلام راز تداوم انقلاب را چنین بیان می‌کند:

« فالزموا کل امر لزمتم العزہ به حالهم ... من الاجتناب للفرقه و اللزوم للالفه و التحاض علیہا و التواصی بہا » ۱-۲

پس از اثبات این معنا که تاریخ یکی از منابع شناخت است و ضابطه و قانون دارد و قوانین حاکم بر آن ثابت و قابل تطبیق بر موارد مشابه است، باید دید که عامل عزت و عظمت و تمدن ملت‌های متمدن و مصونیت آنها از سلطه ی قدرتهای خارجی چه بوده و چیست، که برای تداوم انقلاب باید دقیقاً رعایت شود و در جامعه ی انقلابی پیاده گردد.

امام در جمله ی فوق «اجتناب از اختلاف و ملازمت اتحاد و هماهنگی ملت را» به عنوان یک اصل عمومی و یک قانون کلی بر اساس تجربه ی تاریخی شخصی خود برای تداوم انقلاب ضروری می داند.

در موارد دیگری از نهج البلاغه این اصل به عنوان یک قانون عام مورد توجه است:

«به طور قطع تاکنون هیچ ملتی بر آرمان خاصی وحدت کلمه پیدا نکرد مگر اینکه نیرو گرفت و همبستگی آنان قدرت یافت ... (و به این قدرت) هیچ ملتی نرسید مگر اینکه خداوند نابسامانیها را از آنان برداشت و بلای ذلت را از آنان دفع نمود و آنان را به معالم و نشانه های دین راهنمائی کرد»

امام خمینی (ره) با تکیه بر آیه قرآن کریم و امیر المومنین امام علی (ع) با توجه به خطبه معروف مضمون کلامشان براین بیان اذعان دارد که در نبرد حق علیه باطل همراهی یاران و مبارزان بسیار مهم است و اینکه همبستگی و اتحاد مردم یک ملت بسیار حائز اهمیت است و برای رسیدن به پیروزی بر باطل سخن هیچ اجنبی را نباید گوش داد و طبق فرموده مقام معظم رهبری دشمن شناسی و شناخت سلاح نرم و سخت اجنبیان برای مقابله با آنها خیلی کار ساز است. ۵.

۳. ویژگی های انقلاب اسلامی و تفاوت آن با دیگر انقلاب ها

طبق بیانات رهبر انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ از مهمترین و تاثیر گذارترین رویدادهای سیاسی و اجتماعی جهان در قرن بیستم است. انقلابی که با تغییر رژیم دیکتاتور پهلوی و قطع و وابستگی کشور به قدرت سلطه گری گامی مهم و تاریخی در احیاء استقلال ملی ایران و آغاز روند پیشرفت ایرانیان برداشت این انقلاب با شعارهایی چون (استقلال ، آزادی ، جمهوری اسلامی) و (نه شرقی ، نه غربی، جمهوری اسلامی) در سطح دنیا شناخته شد و توانست الگویی از قیام های مردمی براساس ارزشهای الهی را در سطح دنیا و به خصوص جهان اسلام رقم بزند.

اما انقلاب اسلامی در مقایسه با دیگر انقلاب های بزرگ دنیا از جمله انقلاب فرانسه و انقلاب روسیه از ویژگی های خاص و منحصر به فردی برخوردار است.

یکی از اصلی ترین تفاوت های انقلاب های اسلامی با دیگر انقلاب ها به (مبنای این انقلاب) بر می گردد. انقلاب ملت ایران ، انقلابی بر اساس (ایمان و ارزشهای دینی و معنوی) بود و این نقطه تمایز مهم آن از انقلابهایی چون انقلاب فرانسه یا روسیه محسوب می شود:

((انقلاب اکتبر روسیه که در سال ۱۹۱۷ پیدا شد، به خاطر قطع شدن نان در شهر های اصلی آن روز مثلاً مسکو بود. اگر مردم آن روز نان داشتند همین نان معمولی آن انقلاب پیش نمی آمد. انقلاب ما این گونه نبود، انقلاب ما براساس یک ایمان بود)) ((مبنای این انقلاب ، ارزشهای دینی و اخلاقی و معنوی بود)).

انقلاب اسلامی رویدادی بود که با رهبری حضرت امام خمینی (ره) و با حضور توده های مردم به پیروزی رسید و به صورت تو امان (استبداد و استکبار) راهداف گرفت. این حرکت در امتداد قیام ها و نهضت های استقلال طلبانه و عدالت خواهانه ملت ایران در تاریخ معاصر همچون نهضت تنباکو ، نهضت مشروطیت و نهضت ملی شدن صنعت نفت به وقوع پیوست و توانست ضمن نظام سازی و استقرار حاکمیت اسلامی در چارچوب نظام جمهوری اسلامی ، اثرات مهمی در روند نظم جهانی و به خصوص تحولات جهان اسلامی بر جای بگذارد.

(انقلاب عظیم ما از لحاظ کیفیت پیروزی ، انقلابی با این ابعاد عظیم مردمی در خیابانها و در فضای شهرها و روستاها پدید آید و در آن با حضور همه مردم علیه رژیم حاکم مبارزه شود، تا آن روز لا اقل در انقلابهای دوره ی خودما سابقه نداشت. همه انقلابهایی که تا آن روز در اطراف و اکناف دنیا اتفاق افتاده بود از جمله انقلابهای چپ و مارکسیستی امریکایی لاتین و افریقا و آسیا و جاهای دیگر از نوع و شکل دیگری بود. تفاوت انقلاب ما با دیگر انقلابها این بود که به وسیله یک گروه ویژه پارتیزانی به پیروزی نرسید.

نقش آفرینی مردم فقط در پیروزی انقلاب پایان نیافت بلکه مردم در تمامی اتفاقات بعدی اعم از تعیین ساختار نظام سیاسی بر آمده از انقلاب ، تدوین قانون اساسی ، انتخاب مسئولین عالی رتبه و حل مسائل پیش روی انقلاب و کشور مستقیماً حضور و نقش داشته اند. نکته اساسی در انقلاب ما این بود که نقش مردم با پیروزی انقلاب تمام نشد و این از حکمت امام بزرگوار ما و ژرف نگری آن مرد حکیم و معنوی و الهی بود. یعنی پنجاه روز بعد از پیروزی انقلاب ، نظام سیاسی کشور به وسیله فراندن مردم تعیین شد. در این دویست سال اخیر که سالهای انقلابهای بزرگ است ، در هیچ انقلابی چنین اتفاقی نیفتاده است که با این فاصله کم ، نظام جدید به وسیله خود مردم نه به وسیله یک عامل دیگر تعیین شود).

انقلابهایی چون انقلاب فرانسه و روسیه نقش مردم بعد از پیروزی انقلاب تضعیف و کمرنگ شد و در مواردی انقلاب منتهی به دیکتاتوری گشت. انقلاب فرانسه در دو قرن قبل از انقلاب روسیه شوروی در یک قرن قبل و انقلابهایی که به شکل کودتا و امثال آن به وجود آمدند، دمکراسی را متوقف کرده و آرای مردم را به کلی نادیده گرفتند.

یکی دیگر از ویژگی های منحصر به فرد انقلاب اسلامی در مقایسه با دیگر انقلابها اثبات و تداوم آن براساس اهداف اولیه و عدم انحراف از اصول و آرمان هایش است، انقلاب اسلامی نخستین انقلاب بزرگ تاریخ انقلابهای دنیا در طول قرنهای اخیر است که توانسته خط مستقیم و جهت گیری خود را در یک چنین صورت طولانی حفظ کند، این سابقه ندارد.

انقلاب فرانسه که به انقلاب کبیر فرانسه معروف است علیه استبداد به پا خاسته بود، که مساله آنها مبارزه با سلطنت و رژیم پادشاهی بود، اما هنوز پانزده سال نگذشته بود که پادشاهی بسیار مستبد تر و فراگیر تر و قوی تر از پادشاهی سلسله می کرد و آنها سپس از کار بر انداخته شدند و یک امپراتوری با استبداد کامل تشکیل شد.

انقلاب شوروی خیلی زودتر از پانزده سال دچار انحراف شد. انقلابی که به کمک توده مردم روی کار آمده بود، تبدیل شد به دیکتاتوری استالینی.

ملت ایران با هدایت مدبرانه امام (ره) در امتداد حرکت انقلابی خود، آمریکا را از کشور بیرون راند و مانع نابودی انقلاب اسلامی توسط استکبار شود. (تسخیر لانه جاسوسی) که از سوی رهبری نهضت به عنوان (انقلاب دوم) نامگذاری شد. ۴

نتایج و دستاوردهای انقلاب اسلامی در منظر مقام معظم رهبری (حفظه الله)

مقام معظم رهبری با دو هدف به مقایسه نتایج انقلاب با قبل از انقلاب می پردازند، هم برای بیان پیشرفت ها و هم برای یاد آوری به متولیان و مسئولان که کدام تغییرات، تکاملی و کدام تغییرات پس از انقلاب ارتجاعی و بازگشت به فرهنگ طاغوتی است. از طرف دیگر لازم است در ارزیابی ها به مقدرات و امکانات و همین طور موانع توجه شود. در این صورت ارزیابی خواهید داشت.

الف) دستاوردهای انقلاب اسلامی در مقایسه با قبل از انقلاب

انقلاب اسلامی در اعتراض به وضع موجود حاکم بر کشور گرفته است و بدیهی است قبل از هر چیز باید دید آیا توانسته در وضع موجود دگرگونی متناسبی به وجود بیاورد یا خیر. مقام معظم رهبری تصویر کاملی از وضعیت کشور در پیش از انقلاب ارائه می کنند و به سرعت به مقایسه آثار انقلاب در همان بخش می پردازد.

نظام سیاسی پهلوی دارای چهار شاخصه فساد، وابستگی، استبداد و بی کفایتی است. جامعه پیش از انقلاب از جهت فرهنگی و علمی دچار خود باختگی و بی هویتی فرهنگی، تقلید همه جانبه، عدم خود باوری، فساد هنری و ادبی و عقب ماندگی علمی است. از نظر اقتصادی نیز عقب ماندگی اقتصادی، محرومیت و فقر، وابستگی، شکاف طبقاتی، شکاف بین مرکز و پیرامون (محرومیت مصنوعی) و مصرف گرایی و از بین رفتن تولید و کشاورزی نمایانگر شرایط پیش از انقلاب است. به نظر مقام معظم رهبری شاخص اصلی موفقیت، برداشتن آثار شوم طاغوت است اعم از آثار فرهنگی، سیاسی و اقتصادی و صد البته زدودن آثار فرهنگ طاغوتی و جاهلی در کشور که بیش از هر چیز اهمیت دارد. (اگر انقلاب اسلامی بتواند آثار شوم تسلط قدرتهای طاغوتی را در این کشور بر طرف کند، آن وقت بزرگترین وظیفه خودش را به انجام رسانده است. این آثار شوم تسلط قدرتهای طاغوتی را در این کشور بر طرف کند، آن وقت بزرگترین وظیفه خودش را به انجام رسانده است. این آثار شوم دوران سلطه طاغوت چیست؟ در درجه اول، همین فقر و عقب ماندگی و جهل و در بسیاری از مناطق کشور ماست. (بیانات ۱۳۷۰/۳/۲۸)

ب) آثار و نتایج سیاسی داخلی

مقام معظم رهبری کانون و عامل اصلی انحطاط همه جانبه ایران پیش از انقلاب را در وضعیت سیاسی و حاکمیت افراد مستبد، وابسته و بی کفایتی می بیند.

تغییر بنیادین در عرصه سیاسی دارای ابعاد و سطوحی است. قبل از هر چیزی نظام پیشینی باید ساقط شود و حکومت جدید جای آن را بگیرد. پس از استقرار حکومت جدید تازه مسئولیت ایجاد تحول شروع می شود.

حکومت جدید باید ساز و کار مفهومی و نهادی تغییر را ایجاد و اعمال کند. ابتدا لازم است در حوزه نظری نظام منسبی طراحی شود تا براساس آن ساختارهای جدید بنا شود. بدون یک طرح مفهومی و نظری نظام نوظهور نمی تواند (انقلابی) باشد و انقلابی عمل کند.

در اندیشه مقام معظم رهبری انقلاب اسلامی این تدارکات مفهومی و نهادی تغییر سیاسی را به خوبی فراهم کرد. ابتدا رژیم قبلی را ساقط ساخت و زنجیرهای ساخت و زنجیرهای اسارت در چنگ استبداد و استعمار را اره کرد. پس از آن و به تدریج حکومت جدید جایگزین شد. حکومت انقلابی، فرایند طراحی نظری و نیز نهاد سازی را عهده دار شد. امام خمینی (ره) ایدئولوژی بزرگ انقلاب

اسلامی و نظام مفهومی و مراحل نیل به آن را در چارچوب اندیشه (ولایت فقیه) و (جمهوری اسلامی) سال ها قبل از انقلاب ریخته بود. بنابراین جریان انقلابی با برنامه روشن و منضبطی پیش آمده بود. با پیروزی انقلاب، این طرح کلان مرحله به مرحله و با رهبری امام به اجراء درآمد. امام می دانست چه می خواهد و امت پیرو امام هم از هدف انقلاب آگاهی داشت.

به بیان میشل فوکو: شما چه می خواهید؟ در مدت اقامت در ایران یک بار هم واژه انقلاب را از کسی نشنیدم، اما از پنج مخاطب من چهار نفر جواب می دادند، حکوکت اسلامی (فوکو، ۱۳۷۷)

ج) آثار و نتایج فرهنگی داخلی

محققان و صاحب نظران زیادی بر این باورند که ماهیت اصلی انقلاب اسلامی فرهنگی است و مهمترین دستاورد آن را هم باید در این عرصه جستجو کرد. مقام معظم رهبری انقلاب اسلامی را انقلابی با ماهیت فرهنگی می داند و میزان موفقیت و عقب گرد آن را هم با شاخص های فرهنگی می سنجد. ۳

با توجه به مطالب بیان شده نهضت اسلامی از ابتدا با هدف شناسایی راههای مناسب برای گسترش انقلاب اسلامی و پرورش روحیه مهدویت در آحاد جامعه تاسیس شده است که این نهضت با تلاشهای بنیانگذار نهضت اسلامی امام خمینی (ره) و همکاری مردم عزیز بود تا بدینوسیله امید است، پرچم انقلاب اسلامی به دست مبارک حضرت صاحب الزمان (عجل الله تعالی فرج الشریف) برسد و این مهم فراهم نمی شود مگر با کوشش حداکثری مردم انقلابی ایرانی اسلامی که نایب امام عصر (عج) مقام معظم رهبری را یاری کنند، به امید روزهای روشن و پر امید .

فهرست منابع

۱-۱ قرآن کریم

۱-۲ نهج البلاغه

مقالات

۱ «اشتهاردی، محمد مهدی، مقاله نهضت و انقلاب در سیره پیشوایان»، اردیبهشت ۱۳۸۴، <https://hawzah.net> -/

۲ «نقطه آغازین نهضت امام خمینی» <https://www.irna.ir>

۳ «سیاهپوش، امیر، مقاله نتایج و دستاوردهای انقلاب اسلامی در منظر آیه الله خامنه ای»، ۱۳۹۷، شماره ۵۵

۴ «ویژگی انقلاب اسلامی و تفاوت آن با دیگر انقلابها، ۱۸ بهمن ۱۳۹۷» <https://www.mashreghnews.ir>

۵ «مسئولیت-مردم-در-تداوم-انقلاب-اسلامی-از-دیدگاه-نهج-البلاغه» <https://ahlolbait.com>

۶ «انقلاب اسلامی با کدام آیه آغاز شد» <https://iqna.ir/fa/news/>

